

Науковий вісник Львівського національного університету
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.

Серія: Економічні науки

Scientific Messenger of Lviv National University
of Veterinary Medicine and Biotechnologies.

Series: Economical Sciences

ISSN 2519–2701 print

<https://nvlvet.com.ua/index.php/economy>

doi: 10.32718/nvlvet-e10003

UDC 33:339.9:339.137.2(477)

Competitiveness of Ukrainian agriculture on foreign markets and ways to increase it

R. Grabovsky, O. Dadak, M. Dorosh-Kizym

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Lviv, Ukraine

Article info

Received 17.11.2022

Received in revised form

17.12.2022

Accepted 20.12.2022

Grabovsky, R., Dadak, O., & Dorosh-Kizym, M. (2022). Competitiveness of Ukrainian agriculture on foreign markets and ways to increase it. Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Economical Sciences, 24(100), 16–21. doi: 10.32718/nvlvet-e10003

Stepan Gzhytskyi National
University of Veterinary Medicine
and Biotechnologies Lviv,
Pekarska Str., 50, Lviv,
79010, Ukraine.
Tel.: + 38-067-67-548-89
E-mail: romansg@ukr.net

Studying the problems of increasing the competitiveness of domestic agricultural enterprises remains relevant. Ensuring the functioning of the domestic agricultural sector against the background of globalization processes in the food market is possible under constant improvement of the organizational and economic conditions of the functioning of farming enterprises. The article presents the results of the study of selected indicators that characterize the efficiency of the use of natural resources by agricultural producers, and the grouping of enterprises according to the size of the harvested area of the main crops is carried out. During the research, it was established that the most efficient use of the land resource was by enterprises with an area of 500 to 3,000 or more thousand hectares. These farms have a high yield, which exceeds the statistical average by 15 %. Large farms have more investment resources and the ability to improve administration processes, use technical support, apply advanced technologies, and, as a result, gain competitive advantages in domestic and foreign markets. The factors that shape the competitiveness of agricultural enterprises have been determined, and a comparison of the management level of domestic agrarian enterprises with foreign competitors has been made. The factors that need to be considered to achieve the most significant economic indicators from the agricultural activity are given. Since the primary determinant of the economic efficiency of the state is its competitiveness in foreign markets, the results of the conducted research are aimed at improving and increasing the level of use of the existing natural resource potential, which is at the disposal of domestic agricultural producers.

Keywords: competitiveness, agriculture, economic efficiency of management, crop production, animal husbandry.

Конкурентоспроможність сільського господарства України на зовнішніх ринках та шляхи її підвищення

Р. Грабовський, О. Дадак, М. Дорош-Кізім

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, м. Львів, Україна

Вивчення проблематики підвищення конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств не втрачає своєї актуальності. Забезпечення функціонування вітчизняного аграрного сектора на фоні глобалізаційних процесів на продовольчому ринку можливе за умов постійного удосконалення організаційно-економічних умов функціонування аграрних підприємств. У статті представлено результати дослідження вибраних показників, які характеризують ефективність використання природних ресурсів аграрними виробниками, проведено групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур. У ході дослідження встановлено, що найбільш ефективно використовували земельний ресурс підприємства з площею від 500 до 3000 і більше тис. га. Саме у цих господарств висока врожайність, яка переважає середньостатистичну на 15 %. Саме крупні господарства мають більше інвестиційних ресурсів і відповідно змогу удосконалення процесів адміністрування, використання

технічного забезпечення, застосування передових технологій і як наслідок отримання конкурентних переваг на вітчизняному і зовнішньому ринках. Визначено чинники, які формують конкурентоспроможність аграрних підприємств та проведено порівняння рівня господарювання вітчизняних аграрних підприємств із зарубіжними конкурентами. Наведено чинники, які потрібно врахувати для максимального досягнення економічних показників від аграрної діяльності. Оскільки основною детермінантою економічної ефективності держави є її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках результати проведеного дослідження направлені саме на удосконалення і підвищення рівня використання наявного природно-ресурсного потенціалу, який є у розпорядження вітчизняних агровиробників.

Ключові слова: конкурентоспроможність, сільське господарство, економічна ефективність господарювання, рослинництво, тваринництво.

Вступ

Вивчення проблематики підвищення конкурентоспроможності сільського господарства завжди залишається актуальним завданням для вчених-економістів. Це пов'язано із постійними технологічними удосконаленнями, збільшенням попиту і загостренням конкуренції на світовому ринку продовольства, актуальністю ефективного використання існуючих природних ресурсів тощо. Постійні інтеграційні, глобалізаційні процеси призводять до більшої відкритості національних економік, у тому числі української, що, відповідно, призводить до загострення конкуренції.

З огляду на мінливість ситуації на ринку продовольства дослідникам слід зосередити свої зусилля на забезпеченні функціонування національної економіки, визначенню детермінант досягнення високих економічних результатів на зовнішніх ринках та активному їх освоєнні.

Значна кількість вітчизняних вчених-економістів присвятило свою увагу вивченню проблем підвищення конкурентоспроможності вітчизняного сільського господарства. Зокрема значну увагу цій тематиці приділяли: Н. Бугас, А. Бутенко, І. Вініченко, Ю. Данько (Danko & Orel, 2019), В. Бойко (Boiko, 2016), М. Коценко (Kotsenko, 2021), Н. Патица, Ю. Швець, М. Портер (Porter, 1980), А. Мескон, Ф. Котлер та багато інших вітчизняних та зарубіжних вчених.

Проте постійні зміни у вітчизняній та світовій економіках, особливо зважаючи на неконтрольовані чинники, а саме пандемію Covid 19, агресію РФ, велике значення українського сільського господарства для світового ринку продовольства, тіснішу інтеграцію з ЄС вивчення даної тематики з часом не втрачає свого значення.

Сучасний стан та зміни у політичному й економічному середовищах, спонукають суб'єктів ринку аграрної продукції шукати шляхи підвищення ефективності господарської діяльності, розвитку і збільшенню обсягів виробництва, підвищення економічних показників. Це усе можливе лише завдяки постійному удосконаленню і запровадженню передових технологій виробництва, методів адміністрування, залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій.

Дослідження сучасного стану господарювання аграрних виробників та шляхів підвищення їх конкурентоспроможності дозволяє напрацювати актуальні пропозиції, які можуть бути застосовані вітчизняними операторами у сучасній економічній та політичній ситуаціях.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз вибраних показників ефективності ведення сільського господарства, вивчення рівня конкурентоспроможності агроформувань, пошуку способів її підвищення на внутрішньому та зовнішньому продовольчих ринках

Матеріал і методи досліджень

Основу методології дослідження складають загальнонаукові економічні методи, зокрема – монографічний метод, при комплексному вивченні стану виробництва продукції сільського господарства в Україні; методи аналізу та синтезу – при дослідженні обсягів виробництва рослинницької та тваринницької галузей; методи функціонального та емпіричного аналізу у дослідженнях перспектив розвитку експорту аграрної продукції на зовнішні ринки.

Результати та їх обговорення

Україна володіє надзвичайно великим природно-ресурсним потенціалом і вже займає важливі позиції на міжнародному ринку продовольства. Проте слід зазначити, що існує низка причин, які не дозволяють кардинально наростити експорт української продукції. До цих причин належать: недостатність матеріально-технічного забезпечення агровиробництва, невідповідність української продукції міжнародним вимогам, занадто велике антропогенне навантаження на НПС і як наслідок зниження продуктивності природних ресурсів, відсутність державної підтримки відповідно до потреби тощо.

Аграрна продукція на відміну від інших галузей має ряд унікальних властивостей, які обумовлюють шляхи забезпечення її конкурентоспроможності. Це пов'язано із дією множини чинників, серед яких особливу вагу варто приділяти ресурсній компоненті. На міжнародному ринку продовольства вітчизняна галузь сільського господарства представлена переважно рослинницькою продукцією у той час як тваринництво перебуває у перманентному зниженні виробництва. Якість продукції рослинництва відчутно залежить від стану ґрунтів, технологій вирощування культур, характеру сівозміни, рівня оновлення сортів, обсягу внесення мінеральних і органічних добрив тощо. Технічні параметри в більшій мірі впливають на продуктивність праці, що обумовлює рівень результативності діяльності підприємства, обсяг втрат продукції, що відображається на її собівартості. Важливим чинником виступає пряма залежність спеціалізації сільського господарства, особливо рослинництва від території

розміщення (Danko & Orel, 2019). Відповідно з однієї сторони керівник аграрного підприємства зважає на прибутковість тої чи іншої культури, але з іншої сторони для максимальної продуктивності слід звертати увагу на потенціал земельних ресурсів. Часто, у відповідності до кон'юнктури ринку аграрії вираховують культури, які не дають значних урожаїв. Таким чином, продуктивність основного ресурсу у сільському господарстві знижується.

Безперечною проблемою для української економіки є відсутність глибокої переробки аграрної продукції і як наслідок її сировинна орієнтація та незначна додана вартість товарної продукції. Про це може свідчити статистична інформація про асортимент експортованої продукції.

Безперечною проблемою для української економіки є відсутність глибокої переробки аграрної продукції і як наслідок її сировинна орієнтація та незначна додана вартість товарної продукції. Про це може свідчити статистична інформація про асортимент експортованої продукції.

Таблиця 1

Товарна структура зовнішньої торгівлі У 2017-2021 рр., тис. дол. США*

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Роки				
	2019	2018	2017	2020	2021
01 Живі тварини	62547,7	45786,6	45708,8	51506,9	40878,5
02 М'ясо та їстівні субпродукти	711895,1	645982,3	531240,1	652106,9	845553,4
03 Риба і ракоподібні	33637,5	24981,4	26376,9	42204,0	57194,7
04 Молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	453877,2	480947,4	494207,3	426541,7	378473,9
05 Інші продукти тваринного походження	15058,3	12940,6	11224,0	15805,2	23094,4
06 Живі дерева та інші рослини	6479,7	4442,8	3956,6	5742,6	8142,6
07 Овочі	184515,0	235682,7	235369,3	168147,4	196607
08 Їстівні плоди та горіхи	260112,2	228564,1	195287,3	238390,2	368197,5
09 Кава, чай	11709,0	12059,2	13610,0	15011,2	15900,9
10 Зернові культури	9633333,9	7240558,1	6501134,3	9410668,9	12343846,1
11 Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	202099,4	175811,2	181891,4	154490,8	148284,1
12 Насіння і плоди олійних рослин	2563242,3	1954149,8	2060121,4	1842430,9	2435156,5
13 Шелак природний	818,5	1090,7	587,5	944,1	3606,9
14 Рослинні матеріали для виготовлення	52233,1	33701,9	23750,2	47412,0	18286,7
16 Продукти з м'яса, риби	22842,6	21747	15551,3	22575,2	28873,7
17 Цукор і кондитерські вироби з цукру	254389,7	366878,1	417349,4	250271,4	246532,8
18 Какао та продукти з нього	204586,8	204076,5	183736,2	201366,2	224012,2
19 Готові продукти із зерна	269366,0	268310	296408,3	313078,7	414598,7
20 Продукти переробки овочів	191858,1	172289,8	176497,5	172633,0	200567,8
21 Різні харчові продукти	142677,8	131984,3	121045,9	159571,2	177288,9
22 Алкогольні і безалкогольні напої та оцет	210822,0	229841,7	209235,6	223689,3	310449,2
23 Залишки і відходи харчової промисловості	1486234,6	1224764,2	1051170,0	1576498,0	1733138,6
24 Тютюн і промислові замінники тютюну	437606,2	398709,066	355728,8	441345,2	453013,0
25 Готові харчові продукти	3220383,8	3018600,67	2826723,0	3361028,2	3788474,91
Частка готових харчових продуктів, %	18,5	21,4	21,5	20,5	18,33
Усього	17411942,7	14115299,5	13151188,1	16432431,0	20671698,1

*Джерело: (Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy, 2022)

Традиційно у структурі продукції АПК переважає сировина, а частка готових харчових продуктів перебуває в межах 18,5–21,5 %. У структурі експорту домінують зернові культури із часткою від 49,43 % у 2019 році до 59,71 % – у 2021 році. Пріоритетною стратегією розвитку аграрного виробництва має стати нарощення обсягів продукції глибокої переробки у структурі експорту.

Підвищення технологічного рівня у вітчизняному сільському господарстві також є важливим завданням для досягнення конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. Більша частина економіки держави перебуває в 3 та 4 технологічних укладах, що свідчить про нагальну потребу переведення аграрного виробництва на інноваційний шлях розвитку та врахування екологічної складової.

Як відомо до чинників, які формують конкурентоспроможність аграрних підприємств належать: рівень економічного розвитку держави та політика підтримки вітчизняного товаровиробника; ступінь науково-технічного розвитку та впровадження інноваційних технологій в галузі; тенденції економічного росту

галузі; рівень розвитку продуктивних сил суспільства; рівень зміни потреб покупців та їх платоспроможність; забезпеченість підприємства ресурсним потенціалом та ефективність його використання; природно-кліматичні умови; рівень розвитку організаційної структури, інформаційного забезпечення та маркетингової діяльності; фінансові та інвестиційні можливості підприємства, стратегічна спрямованість діяльності (Boiko, 2016).

На нашу думку, найбільш інноваційні підприємства в аграрній сфері це агрохолдинги, які володіють не лише значним інвестиційним ресурсом але і розумінням прямого зв'язку між удосконаленням технологічних процесів, пошуку вигідних каналів збуту та прибутковістю. Вони відрізняються від інших відсутністю консерватизму у господарюванні, активним удосконаленням новітніх технологій та інноваційних методів управління, проактивною поведінкою у середовищі конкурентів і є драйверами сільського господарства. Основний ресурс для аграрного виробника це земля, а основний експортний товар це зернові. Тому особливої цінності набуває аналіз ефективності ви-

рощування цього продукту. Важливим завданням для агровиробників є максимально продумане використання земельного ресурсу. Якщо проаналізувати економічні показники різних агровиробників можна зробити висновок про недосконалість використання земельного ресурсу насамперед агроформуваннями, які

мають у розпорядженні невеликі площі ріллі. ОСГ у даному аналізі до уваги не брались, оскільки дана форма не має передумов для досягнення високих показників у цьому напрямку та, як правило, надає перевагу здачі землі в оренду.

Таблиця 2

Групування підприємств за розмірами зібраної площі основних сільськогосподарських культур*

п/п	Критерій групування	2019 р.			2020 р.			2021 р.		
		Кількість підприємств, од	Обсяг виробництва у % до заг. обсягу виробництва	Урожайність, ц з 1 га	Кількість підприємств, од	Обсяг виробництва у % до заг. обсягу виробництва	Урожайність, ц з 1 га	Кількість підприємств, од	Обсяг виробництва у % до заг. обсягу виробництва	Урожайність, ц з 1 га
1.	Підприємства	34673	100	53,7	32513	100	46,4	32403	100	59,3
2.	з них з площею, га									
3.	до 100,00	21160	4	35,8	19026	3,7	30,2	18361	3,9	41,3
4.	100,01-200,00	3665	4	44,6	3559	3,7	36,6	3745	3,9	49,8
5.	200,01-500,00	4095	10,5	47,6	4213	10,5	40	4380	10,9	53,5
6.	500,01-1000,00	2766	16,6	50,3	2765	16,1	42,2	2833	16,3	56
7.	1000,01-2000,00	1917	23,4	52,7	1880	22,6	46,3	1938	22,3	57,9
8.	2000,01-3000,00	562	12,8	56,2	566	12,9	48,6	604	12,9	61,5
9.	більше 3000,00	508	28,7	65,4	504	30,5	56,6	542	29,8	70,4

*Джерело: розраховано на основі даних (Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2022)

Отже, найбільш ефективно використовували земельний ресурс підприємства з площею від 500 до 3000 і більше тис. га. Саме у цих господарств висока врожайність, яка може переважати середньостатистичну на 15 %. Для прикладу агроформування з площею понад 3000 га мали більшу врожайність від агроформувань з площею до 100 га на 70 %. Частка особливо великих господарств становила усього 1,4 %, проте їх частка у загальному обсязі виробництва зернових у 2021 році дорівнювала 29,8 %. Результати даного аналізу свідчать про поступову концентрацію земельних ресурсів та переміщення виробництва до агроформувань із великою площею угідь. Така ситуація складається тому, що останні мають доступ до інвестиційних ресурсів і відповідно змогу удосконалення процесів адміністрування, передового технічного забезпечення, використання передових технологій і як наслідок отримання значних конкурентних переваг.

Аналізуючи стан експорту українських органічних продуктів у країни Європейського Союзу, маємо зазначити, що протягом 2018–2019 років експорт значно збільшився, а у 2019 році Україна посіла 2 місце у світі за обсягом імпорту органічної продукції, маючи 282 427 т продукції. Основними категоріями продукції стали олійні, зернові (окрім рису), бобові, рапсові, м'ясо, мед, овочі та фрукти. У 2020 році Україна посіла 4 місце із 123 країн світу за обсягом органічної продукції до ЄС (Kotsenko, 2021; Organic Info, 2021).

Експортні можливості України тісно пов'язані із урахуванням таких чинників як пошук ринків із низьким рівнем протекціонізму, використання інтеграції з ринком ЄС. Для зростання обсягів експорту та підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції потрібно оцінювати не лише агреговані показники експорту, тенденції, але і порівнювати особливості ведення сільського господарств окремих вітчизняних та зарубіжних галузей чи виробників.

У порівнянні із забезпеченість сільськогосподарськими угіддями країн ЄС, які розташовані у Східній Європі та України можемо зробити висновок про кращі показники саме останньої. Так, забезпеченість угіддями в Україні становить 0,71 га на 1 особу у той час як в країнах ЄС у Східній Європі лише 0,36 га. До цього слід додати що якість угідь в Україні краща (Nation Master, 2022).

Проте за багатьма показниками сільське господарство поступається згаданим країнам. Ще більший розрив ефективності сільського господарства у порівнянні із середніми показниками по ЄС у цілому. Валова додана вартість на одного працівника у сільському господарстві близько 7 раз нижча ніж середня по ЄС, урожайність зернових майже у двічі нижча ніж в ЄС, нижчі показники застосування мінеральних добрив – у 4 рази, низький рівень механізації,

Слід зазначити, що показники тваринництва залишаються незадовільними через збитковість виробництва більшості видів м'ясної продукції. Зменшується

поголів'я великої рогатої худоби, у т. ч. корів. Сталу динаміку демонструє лише поголів'я птиці. основними перешкодами по зміцненню конкурентоспроможності вітчизняної продукції агропромислового комплексу на зовнішніх ринках є: низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи, що проявляється у високій вартості банківських кредитів та позик, нерозвиненості в Україні сфери страхування кредитних та виробничих ризиків; недостатній розвиток інфраструктури АПК; не співпадіння вітчизняної стандартизаційної бази з міжнародними; переважно низький рівень спеціалізації існуючих сільськогосподарських підприємств; відсутність достатнього цільового фінансування з боку держави; часта деградація ґрунтового покриву, зокрема родючого гумусного шару (Solohub & Bezpala, 2019).

Розвиток сільськогосподарського виробництва є пріоритетним напрямком економічної діяльності для агроформувань, фермерських господарств. Власне структура економічної діяльності різних категорій в окремо взятій територіальній одиниці напряму залежить від її особливостей, наявності ресурсів. Проте є чинники, які потрібно врахувати для максимального досягнення економічних показників від аграрної діяльності. Насамперед, це провадження сільськогосподарської діяльності з урахування земельних та природно-кліматичних регіону, застосування передових технологій з мінімальним впливом на навколишнє природне середовище. Інтенсифікація сільськогосподарської діяльності тісно пов'язана із активним застосуванням наукових досягнень. Зокрема в рослинництві це використання районованих сортів зернових, технічних культур, підвищення продуктивності тваринництва, інтенсифікація кормовиробництва, ширшого застосування автоматизації процесів, відповідності якісних показників продукції вимогам ринку (Hrabovskyi et al., 2021).

На початку Незалежності низка причин пов'язаних із недосконалим реформуванням аграрного сектору, перехідним періодом від командно-адміністративної системи управління економікою до ринкової економіки впливали на показники господарювання. Насамперед це критичний стан основних фондів, диспаритет цін, недосконалі технології, низький рівень мотивації праці і не ефективний менеджмент. То за понад 30 років незалежності можна чітко дати оцінку здатності основних виробників до еволюції, до удосконалення своєї роботи. Концентрація природних ресурсів, особливо у вирощуванні зернових культур, є чи не найважливішим напрямком підвищення ефективності господарювання, отримання конкурентних переваг і нарощування експортного потенціалу.

Основною детермінантою економічної ефективності держави є її конкурентоспроможність на зовнішніх ринках і як наслідок позитивний зовнішньоторгівельний баланс. В Україні є кілька стратегічних галузей, які мають недовикористаний потенціал виробництва продукції і потенційні конкурентні можливості з іноземними аналогами.

Оцінюючи рейтинг України в глобальному репортажі у 2021 році, тобто у році, коли не було активної фази війни, у Світовому рейтингу конкурентоспроможності за економічними показниками, ефективністю Уряду, бізнесу та розвитку інфраструктури Україна перебувала на 54 місці.

Оцінюючи рейтинг України в глобальному репортажі у 2021 році, тобто у році, коли не було активної фази війни, у Світовому рейтингу конкурентоспроможності за економічними показниками, ефективністю Уряду, бізнесу та розвитку інфраструктури Україна перебувала на 54 місці.

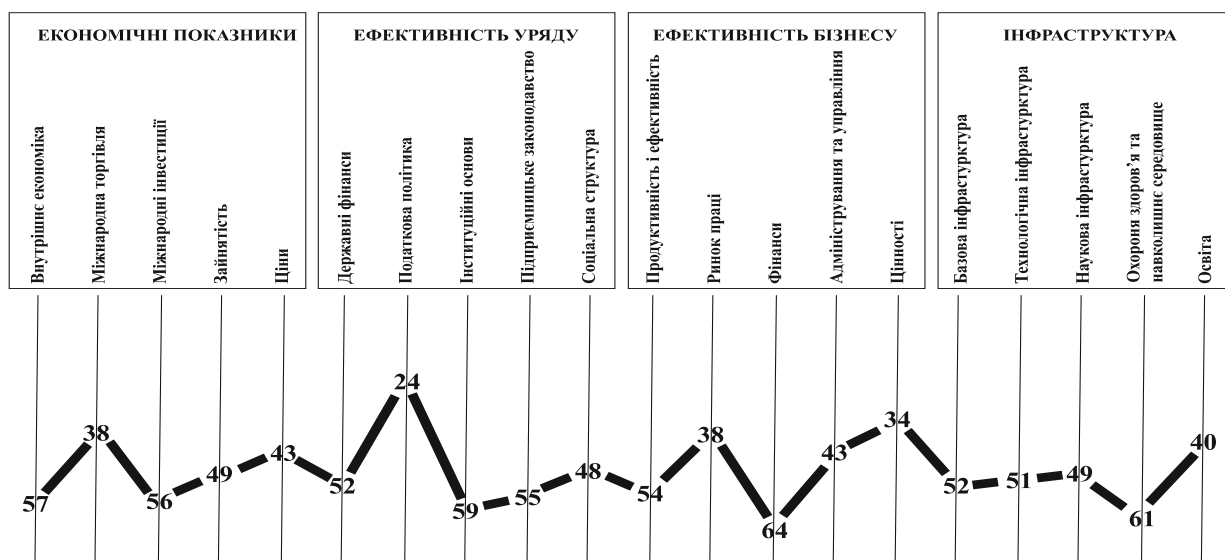

Рис. 1. Середовище конкурентоспроможності України у 2021 році
Джерело: (World Competitiveness Ranking, 2022)

Неефективність вітчизняної економіки, незначні міжнародні інвестиції, неефективна урядова діяльність, нерозвинутий фінансовий ринок – ці та інші чинники залишаються бар'єрами досягнення високої конкурентоспроможності держави.

У ході дослідження питань конкурентоспроможності, традиційно, вітчизняні науковці, апелюють до

класичних підходів Портера, який вважав, що отримання конкурентної переваги окремо взятого господарюючого суб'єкта зокрема чи національної економіки у цілому можливе за умови ефективного використання праці, ресурсного потенціалу та грамотного менеджменту (Porter, 1980).

Перед напрацюванням шляхів досягнення конкурентних переваг вітчизняним сільським господарством основну увагу слід зосередити на аналізі сучасного рівня ведення господарства та виявленні недоліків, які гальмують підвищення його ефективності та конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність є комплексною характеристикою суб'єкта господарювання і не може бути визначена одним параметром. Набір параметрів буде змінюватися залежно від конкретної ситуації. Для досягнення конкурентоспроможності на ринку підприємство повинне виділити власні конкурентні переваги, що надасть можливість пристосуватись до змін зовнішнього і внутрішнього середовища та забезпечить власну прибутковість (Boiko & Boiko, 2019). Україна має на меті щороку зміцнювати свою позицію на міжнародних ринках та збільшити присутність українських товарів на столах європейців, питання конкурентоспроможності органічного виробництва є надзвичайно актуальним.

Особливість співпраці між Україною і країнами ЄС полягає у скасуванні більшості мит на експорт продукції, запровадженні тарифного квотування. Таким чином, стратегічним завданням для вітчизняного виробника є адаптація технологічних процесів до випуску продукції, що відповідатиме стандартам безпеки і якості в ЄС. Перспективи росту експорту в ЄС агропродукції залежать від успішної уніфікації стандартів, вимог та системи контролю за продукцією. Підприємства повинні інвестувати в модернізацію виробництва (Hrabovskyi et al., 2017).

Висновки

Підсумовуючи проведений аналіз перспектив підвищення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектора на міжнародному ринку продовольства і нарощення обсягів експорту можна зробити наступні заключення. Ефективне використання ресурсного потенціалу, активне застосування новітніх технологій та досягнення високих показників конкурентоспроможності продукції на сучасному етапі можливе насамперед господарствами із великим банком землі і наявністю власного інвестиційного капіталу. Дрібні виробники можуть покращити свої показники лише за підтримки держави, яка наразі є недостатньою. Особисті селянські господарства поступово знижуватимуть виробництво продукції паралельно передаючи земельні ресурси в довгострокову оренду. У цих умовах на рівні держави слід зосередити свою увагу на підтримці соціальної інфраструктури, малого і середнього бізнесів, що матиме позитивний вплив на села у цілому.

Перспективи подальших досліджень. Вивчення питань підвищення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектора є важливим і постійним завданням для економістів. Оскільки систематичність такого дослідження продиктована нестабільністю економічної ситуації, постійним ростом попиту на продукти харчування, кліматичними змінами та низкою інших причин.

References

- Boiko, V. (2016). Algorithm of developing competitive strategies and the trends of realizing them for agricultural enterprises. *Scientific Journal «ScienceRise»*, 2/1(19), 30–34. doi: 10.15587/2313-8416.2016.60349.
- Boiko, V., & Boiko, L. (2019). Suchasni pidkhhody do vyznachennia poniattia "Konkurentospromozhnist ahrarykh pidpriemstv". *Finansovyi prostir*, 3(35), 23–31. doi: 10.18371/fp.3(35).2019.190153.
- Danko, Yu. I., & Orel, A. M. (2019). Suchasni napriam-ky zabezpechennia konkurentospromozhnosti ahrarykh produktii Ukrainy. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*, 4(3), 98–105. doi: 10.36887/2415-8453-2019-3-11.
- Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2021). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia 04.12.2022) (in Ukrainian).
- Hrabovskyi, R. S., Dorosh-Kizym, M. M., Dorosh, M. M., & Dudiak, R. P. (2021). Problemy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku ta shliakhy yoho pokrashchennia dlia silskykh terytorii u Lvivskii oblasti. *Naukovyi Visnyk LNUVMB im. Hzhyskoho. Seriia: Ekonomichni Nauky*, 23(98), 52–56. doi:10.32718/nvlvet-e9808.
- Hrabovskyi, R.S., Dadak, O. O., Muzychka, Yu. M., & Dudiak R. P. (2017). Perspektyvy ahrarykh haluzi v konteksti intehratsiinykh protsesiv z YeS. *Naukovyi Visnyk LNUVMB im. Hzhyskoho. Seriia: Ekonomichni Nauky*, 19(76), 35–38. doi:10.15421/nvlvet7607.
- Kotsenko, M. S. (2021). Konkurentni perevahy u systemi zabezpechennia konkurentospromozhnosti orha-nichnoi produktii. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriia: Ekonomichni nau-ky*, 43, 44–50. doi: 10.32999/ksu2307-8030/2021-43-7 (in Ukrainian).
- Nation Master. (2022). URL: <https://www.nationmaster.com/country-info/stats/Agriculture> (data zvernennia 04.12.2022).
- Organic Info. (2021). URL: <https://organicinfo.ua/news/ua-organic-exports-to-eu-fell-in-2020> (data zvernennia 04.12.2022) (in Ukrainian).
- Porter, M. (1980). *Competitive strategy: techniques for analyzing industries and competitors: with a new introduction* Michael E. Porter. URL: <http://www.mim.ac.mw/books/Michael%20E.%20Porter%20-%20Competitive%20Strategy.pdf> (data zvernennia 04.12.2022).
- Solohub, Yu. I., & Bezpala, O. V. (2019). Porivnialno-heohrafichni analiz rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy ta krain skhidnoi yevropy. *Efektivna ekonomika*, 11. doi: 10.32702/2307-2105-2019.11.49.
- World Competitiveness Ranking. (2022). URL: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/> (data zvernennia 05.12.2022).